

JOY ÉS CAROL

Nők keretben

TÜSKE ZSUZSANNA

Két fullasztó világ, két szenvedélyes női ébredéstörténet.

„Csak azért lettünk azok, akik vagyunk, mert radikálisan elutasítjuk azt, amivé mások tévesznek minket. Egyszer csak arra ébredsz, hogy az ő terük vagy és az háttároz meg téged is. Aztán jön a kérdés: szembemész-e velük, hogy változtass ezen az állapoton.” A független filmes közegből élvonalbeli hollywoodi rendezővé avanszált (és a művészi meghasonulásából győztesen kilábaló) David O.Russell szavaival egyszerre két aktuális, filmeseményként is értékelhető alkotás hőseinek konfliktusát is össze lehetne foglalni. Az egyik a sokarcú Russell legújabb, íróként és rendezőként jegyzett opusza, a *Joy*, a másik a Todd Haynes-féle szerzői díszdoboz soron következő darabja, a *Carol*. Mindkét film középpontjában női figurák állnak, akik klausztrófób közegükből egy másik, eddig számukra ismeretlen világba át lépve, fullasztó környezetükből kitorva kerülnek közelebb az álmaikhoz és valódi önmagukhoz. A *Joy* és a *Carol* univerzumát – sebezhetőségük, törekénységük ellenére is – a nők uralják, a hímek itt csak epizodisták, vagy legfeljebb katalizátorok lehetnek, a női fejlődéstörténetek ugyanakkor két férfi filmkészítő szerzői és személyes önvallomáisaiként is értelmezhetők.

Russell legutóbbi filmjében, az *Amerikai botrányban*, ezerarcú és megfoghatatlan szélhámoshős figuráján keresztül beszélt magáról, mint a hollywoodi megalkuváshálókból bravúros trükkökkel szabaduló, örök túlélőről és beskatulyázhatatlan alkotóról, ezúttal pedig egy önmagát megvalósító, harcoss nőfigura hangján szólal meg filmkészítőként. A kü-

lönleges kreativitással és intelligenciával megáldott Joy felnőtt nőként fényévekre kerül kislánykori, dédelgetett álmaitól és attól az elvárt mesevilágtól, amelyben még hercegnek sem volt helye. Munkája mellett afféle háztartási Jeanne D'Arc-ként viszi hátán az egész családot, kislányán és imádott nagymamáján kívül a napjait szappanoperák hipnózisában tengető anyjáról, sőt Tom Jones-i babérok helyett csak gyakorló pincédalnokságig jutó exférjéről is ő gondoskodik. Súlyosbítként a csapat hamarosan kiállhatatlan apjával is bővül, akit Joy bezsuppol a volt vej mellé az alagsorba. Egy takarítási baleset, majd a köptetővel előidézett kábulat és különös halálálom után Joy egyfajta újjászületésen megy keresztül: az önfeláldozástól eljut az öntudatra ébredésig és a rákényszerített robotot hátrahagyva saját találmányon, egy

speciális felmosó fejlesztésén kezd dolgozni, amellyel sok viszontagságot követően kiszabadulhat a háztartási rabszolgasorból, plusz megvalósíthatja önmagát.

Már Joy-nak a családjával, a gyártókkal, a tévéshop csatornával, a nagyot mondó rendezőkkel és az allűrös műsorvezetőkkel kapcsolatos kálváriájában is tetten érhető a reflexió és kirajzolódik az a kép, ahogy Russell a stúdiórendszert, a hierarchiákat és a kreatív munka egyéb akadályozó tényezőit látja – egyúttal saját, éveken át húzódó, múltbeli szakmai kudarcaira is visszaemlékszik. Filmje az egyéniségét hollywoodi stúdió-korlátok között is megőrző alkotó két világ határán való elhelyezkedéséről is beszél: Joy (akárcsak az egykori független filmes Russell) egy, az anyja által bálványozott szappanoperahősök birodalmára is emlékeztető, mesterséges díszletvilágban, a kommersz Mekkájában találja magát, ahol maga is egy műanyagdarabbal próbál előbbre jutni. A találmány, csak úgy, mint a rendező legutóbbi két sikerfilmje, egyéni kreativitás nyomán készült, bravúros alkotás, de tömegeket szolgál és arra született, hogy pénzt termeljen. Russell szerzőisége már állandó kabalaszínészeinek szerepeltetésében is megnyilvánul, sőt, ezúttal még tovább lép: a tévéshop csatornás rendezőt alakító Bradley Cooper is egyfajta alteregóként működik, látszólag része van a tévéképernyőn debütáló

Joy megteremtésében. Ám valójában a nő mindent magának köszönhet – eképp Jennifer Lawrence, mint Russell első számú színésznője, a sztárokhoz kötődő szerzőiség megtestesítőjévé válik a vásznon. A családjáról gondoskodó, érzékeny, ugyanakkor harcossá amazonná átalakuló Joy figurájában zanzásítva megjelenik a kisebb, karcsobb független alkotásokból (*A hallgatás törvénye*) és a látványos, álomgyári akciókból (*Az éhezők viadala*) egyaránt jól ismert Jennifer Lawrence-perszóna minden vonása.

A szerzőiség és a reflexió a másik női ébredés-filmben, a *Carol*-ban is meghatározó elemmé válik, mindjárt a Todd Haynes által preferált női melodráma műfaján keresztül is. A rendező a 2002-es *Távol a mennyországától* és a 2012-es *Mildred Pierce* után ismét a műfaj klaszszikus hollywoodi királya, Douglas Sirk előtt tiszteleg: tematikáját és képi világát tekintve a *Carol* mégis az utóbbi darabbal áll közeli rokonságban. A Patricia Highsmith magyarul is megjelent regényéből készült, '50-es években játszódó, kosztümös alkotásban, ha szelídítve is (és a regényhez képest szórványosabban), de újra feltűnnek sötét noir vonások, bűnfilm árnyai helyett azonban a szerelmi és az anyamelodráma ragyogó árnyalatai kerülnek fel a gyöngyvászonra.

A főhősnő – akárcsak a *Joy*-ban – ezúttal is egy másik világba átlépve talál önmagá-

ra, de ez esetben egy váratlanul jött szerelmen keresztül. A foglalkozása szerint fotós, de átmenetileg egy New York-i nagyruházban eladóként dolgozó Therese egy átlagos munkanapján megpillantja az elegáns és megfoghatatlan szépségű Carolt, akibe első látásra beleszeret. Különleges kapcsolat szövődik két nő között, ami mindkettőjük életét megváltoztatja – tabutörő szerelmük azonban sosem válhat felhőtlen a korabeli Amerikában, ráadásul komoly áldozatokat is követel. A melodráma műfajának megfelelően ezúttal is szerelmi sokszög alakul ki, amelyben, mint a *Joy*-ban, a férfiak vagy mellékszereplők maradnak, vagy negatív színben tűnnek fel: ez esetben Therese udvarlója és Carol férje tesztelik meg azt a klausztrófób közeget, amelyből a főszereplők megpróbálnak kitörni. Carol kiismerhetetlen, tündöklő *femme fatale*-ként lép be Therese szürke életébe, ezt már a (Sirk hatása nyomán) Haynes-nél is kézjeggyé váló káprázatos színdramaturgia is jelzi: a végzetes dáma szinte minden jelenetben piros kiegészítőt vagy akár piros öltözetet visel az élénkzöld karácsonyi környezetben: egyszerre jelezve a vágy tárgyát és a diszharmoniót a körülötte lévő világgal. A *Mildred Pierce* tévésorozat nyomdokaiban maradvá a képi világ ezúttal is a 20. század közepén tevékenykedő fotós, Saul Leiter munkáinak és Edward Hopper fest-

ményeinek finom rejtélyességét, idézi, a hősnők sokszor keretekbe foglalva jelennek meg, tükrökön és üvegfelületek mögül tekintenek kifelé saját, zárt, titokzatos világukból, kávézóknak, éttermeknek, dinereknél, autókban utazva élnek, itt lehetnek önmaguk, ezek a nyilvános helyek őrzik a titkaikat. A *Joy*-hoz hasonlóan a *Carol*-ban is több utalás akad a filmkészítésre (Therese egyik barátja például azért nézi folyton az *Alkony sugárutat*, hogy maga is író lehessen), másfelől egy szerzői változtatás is erre utal: az eredeti regényben a hősnő nem képkészítő, hanem színházi díszlettervező. A filmbeli Therese akkor válik igazi fotográfussá, amikor Carolt kezdi el fényképezni, bekeretezni: minden élmát ő testesíti meg, szakmailag is bíztatja. Russell-lel azonos módon Haynes-nél is egyfajta szerzői hitvallással találkozunk: a képalkotás és a vágyott vagy beteljesült álom közös nevezőre kerül.

A kétféle alkotó kétféle műfajon keresztül beszél hasonló témákról, de sajnos eltérő színvonalon: a korábbi művekhez képest kissé mintakövetőbb *Joy* inkább csak David O. Russell életművében elfoglalt helye alapján tekinthető izgalmas alkotásnak – noha alkotói önvalomás tekintetében szintet lép, a karakterformálásban és atmoszférateremtésben továbbra is mesteri, de spiritusz tekintetében elmarad a *Napos oldal* és az *Amerikai botrány* mögött. A *Carol* ezzel szemben minden elemében finom művű alkotás, akárcsak címszereplője: titokzatos, távoli, mint egy megfoghatatlan kép, mégis valódi szív dobog a mélyén.

„Hercegnak nincs helye”

(*Joy* - Jennifer Lawrence; *Carol* - Rooney Mara)

JOY (Joy) – amerikai, 2015. Rendezte és írta: **David O. Russell**. Kép: **Linus Sandgren**. Zene: **Danny Elfman**. Szereplők: **Jennifer Lawrence** (Joy), **Robert DeNiro** (Rudy), **Virginia Madsen** (Virginia), **Bradley Cooper** (Neil), **Elisabeth Röhm** (Peggy). Gyártó: **Annapurna Pictures / Davis Entertainment**. Forgalmazó: **InterCom**. *Feliratos*. 105 perc.

CAROL (Carol) – brit-amerikai, 2015. Rendezte: **Todd Haynes**. Írta: **Patricia Highsmith** regényéből **Phyllis Nagy**. Kép: **Edward Lachman**. Zene: **Carter Burwell**. Szereplők: **Rooney Mara** (Therese), **Cate Blanchett** (Carol), **Kyle Chandler** (Harge), **Sarah Paulson** (Abby), **Jack Lacey** (Richard). Gyártó: **Number 9 Films / Film4 / Killer Film**. Forgalmazó: **Vertigo Média Kft.** *Feliratos*. 118 perc.